

ARAB TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA TALABALARNI O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI AMALGA OSHIRISH MEZONLARI

Raximova Shahribonu Mirzohidovna

O'zDJTU Tarjimonlik fakulteti Arab tili tarjima nazariyasi
va amaliyoti kafedrasini o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7056000>

Zamonaviy dunyo sharoitida chet tili o'qituvchilari oldida nafaqat chet tilining kommunikativ kompetentsiyasi ko'nikmalarini shakllantirish, balki o'quvchilarda umumiy ta'lim ko'nikmalarini va universal o'quv faoliyatini rivojlantirish, ya'ni ular bilan ishlash vositalarini yaratish vazifasi turibdi. Ular kelajakda qo'llash va kelajakdagi kasbiy faoliyatida foydalanish uchun foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Chet tili ko'p maqsadli va ko'p madaniyatli ta'lim predmeti bo'lib, unga turli fan mazmunini kiritish imkonini beradi. Bu shaxsiy rivojlanish va barqaror shaxsiy va meta-mavzuni o'rganish natijalarini olish uchun umuman har qanday chet tilining (va ayniqsa arab tilining) salohiyatini oshiradi.

Hozirgi vaqtda arab tili o'quv jarayonida ma'lum o'rinni egallaydi. O'zbekistondagi umumta'lim maktablari yoki gimnaziya va oliy o'quv yurtlarida arab tilini ikkinchi chet tili sifatida o'qitishni yagona o'quv-metodik ta'minlashni joriy etishning maqbul sharoitlarida bu ta'lim jarayoni samaradorligini oshirishga va uni yuqori metodik bosqichga o'tkazishga yordam berishi kerak.

Arab grammatikasining muhim o'ziga xosligi uning mantiqiy tuzilishidir. Ko'pgina grammatik hodisalar qat'iy ko'rsatmalarga bo'ysunadi, bu arab tilini matematik qoidalar bilan taqqoslash imkonini beradi. Shuning uchun uni o'rganish mantiqiy fikrlash va aqlni rivojlantirishga yordam beradi. Arab tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning dunyoqarashini doimiy ravishda kengaytirib borish, ularni arab davlatlarining o'ziga xos xususiyatlari, madaniyati, urf-odatlarini va tarixiy taraqqiyoti bilan yaqindan tanishtirib borish zarur.

O'zbekistondagi umumta'lim maktablari yoki gimnaziya va oliy o'quv yurtlarida arab tilini o'qitish jarayonini har bir kurs uchun ishlab chiqilgan o'quv-uslubiy majmuaning asosini tashkil etuvchi o'quv qurollari bilan ta'minlangan arab tilida tinglash, gapirish va o'qish mashqlari asosida quramiz. Biroq, talaffuzni takomillashtirish, ayniqsa, murakkab ta'kidli undoshlarni qayta ishlash bo'yicha ishlar arab tilini o'qitishning butun kursi davomida amalga oshirilishi kerak. Arab tilini o'qitishda o'quv-uslubiy majmualarning tegishli qo'llanmalari, audio va video yozuvlardan foydalanishni ta'minlovchi texnik vositalarni keng qo'llash orqali o'quv jarayonini faollashtirishga intilamiz. Shu bilan birga, ayniqsa, talabalarda arab tili fanidan mustaqil ishlarini tashkil

etishga jiddiy e'tibor qaratamiz; bu bosqichda individual o'qish katta ahamiyatga ega bo'ladi, bu majburiy bo'lishi kerak. Arab tili o'quv jarayonida qo'llaniladigan materiallar bo'yicha fakultativ fan sifatida maktab o'quvchilari yoki talabalar o'rtasida odob-axloqni shakllantirishga xizmat qiladi, dunyoqarashini kengaytiradi, maktab o'quvchilarini geografiya, tarix, adabiyot va san'at, o'rganilayotgan til mamlakatlari hayotiga oid ma'lumotlar bilan boyitadi va ilmiy-texnikaviy jarayon yutuqlari bilan tanishtiradi. Arab tilini o'rgatish o'quvchilarning va talabalarning tafakkurini rivojlantiradi va ular bu tilning tuzilishi haqida asosiy tushunchalarni oladi, uni ona tilidan ajratib turadigan qolip va xususiyatlarni anglab etadi.

Kommunikativ-undivudual o'qitish turi - ta'lim shaxsni jamiyat ideali sifatida shakllantirishga qaratilgan. Shuni ta'kidlash kerakki, ta'lim va tarbiya vazifalari nutq qobiliyatlari va qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida hal qilinadi, boshqacha aytganda, kommunikativ ta'lim asosida shaxsni rivojlantirishga qaratilgan.

Individual o'qish deganda biz barcha o'quvchilar uchun majburiy, darslikka qo'shimcha ravishda mazmunli ma'lumot olish uchun doimiy va ko'p o'qishni tushunamiz. Ushbu o'qish doimiy va majburiy bo'lishi uchun uni amalga oshirish mumkin bo'lishi kerak. Shuning uchun matnlar badiiy, ijtimoiy, siyosiy va ilmiy-ommabop adabiyotlardan engil (moslashtirilgan) bo'lishi kerak, asosan talabalarga tanish bo'lgan leksik va grammatik materiallarni o'z ichiga oladi. Demak, individual o'qishning asosiy maqsadi chet tilidagi matnlardan ma'lumot olishdir. Shu bilan birga, uyda tizimli va undivudual o'qish lug'at boyligini oshirish, o'quvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim manbai va vositasidir. Til o'qish malakasi va ehtiyojlarini rivojlantirishda, o'quvchilarda o'qishning psixofiziologik mexanizmlarini faoliyat, jarayon sifatida shakllantirish, shuningdek, o'qiganlari asosida o'quvchilarning og'zaki va nutqiy ko'nikmalarini takomillashtirish, uyda o'qish. yetakchi rol o'ynashga chaqiriladi. Individual o'qish maktabda o'qiyotgan o'quvchilarga haqiqiy nutq faoliyati sifatida arab tilida o'qishga qo'shilish imkonini beradi.

O'qish uchun matnlarni tanlash mezonlari. Uyda o'qishni tashkil etish bilan bir qatorda o'qish uchun mo'ljallangan o'quv materiallarining mazmuni ham muhim ahamiyatga ega.

Arab tilini asosiy darajada o'rganish natijasida talaba - bilish:

- ta'limning ushbu bosqichi mavzusiga oid yangi leksik birliklarning ma'nolari va tegishli muloqot holatlari, shu jumladan baholovchi lug'at, nutq odobining replika-klishe'lari;

- o'rganilayotgan grammatik hodisalarning kengaytirilgan hajmdagi ma'nosi;
- maktab o'quvchilarining ijtimoiy tajribasini boyitgan, haqiqiy manbalardan olingan mamlakatga xos ma'lumotlar; imkoniyatiga ega bo'lish:
- rasmiy va norasmiy muloqot holatlarida (o'rganilayotgan mavzular doirasida) qimmatli fikrlardan foydalangan holda dialog o'tkazish;
- o'zingiz, rejalarigiz haqida gapiring;
- o'rganilayotgan mavzu va masalalar doirasida atrofingiz, mulohazalarigiz haqida gapiring;
- o'z mamlakati va o'rganilayotgan til mamlakatlarining ijtimoiy-madaniy portretini taqdim etish.

Arab tilini o'rgatish jarayonida talabalar o'qishning ikki turini o'zlashtiradilar:

- matnlarni asosiy mazmunini qamrab olgan holda o'qish. O'qishning bu turi o'qish tezligini, notanish so'zlarning sonini va tanish so'z tuzuvchi elementlarga asoslangan notanish so'zlarning ma'nosini taxmin qilish qobiliyatini, ona va arab tillaridagi hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikni hisobga oladi;

- matndan to'liq ma'lumot chiqarib o'qish. Ikkinchi turdagi o'qish talablari matnning hajmi, o'qish tezligi va matndagi notanish so'zlarning sonini hisobga oladi.

Shunday qilib, o'zbekistondagi umumta'lim maktablarida yoki gimnaziya va oliy o'quv yurtlarida arab tilini ikkinchi chet tili sifatida o'rgatish jarayoni arab tilida tinglash, gapirish va o'qish mashqlariga asoslangan. Arab tilini o'rganish doirasida talabalarni o'qitishning asosiy turlari amaliy mashg'ulotlar bo'lib, ular talabalarni kasbiy til o'rgatishning asosiy qismi bo'lib, ularning umumiy, kommunikativ va kasbiy kompetentsiyasini rivojlantirishni ta'minlaydi. Talaba to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini egallashi, arab tilining grammatik tuzilmalaridan erkin va to'g'ri foydalana olishi, nutqiy harakatlar, umuminsoniy tushunchalar, mavzular va vaziyatlarga mos ravishda tanlab olingan kommunikativ faoliyatning barcha turlarida foydalanish uchun leksik materialni o'rganishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кариева М. А. (2019). Методика преподавания арабского языка. Наука и образование сегодня, (1 (36)), 54-55.

2. Мухаметзянов, И. М. (2014). Новые тенденции преподавания арабского языка в средних общеобразовательных учреждениях города Казань. Вестник Чувашского университета, (1), 132-134.
3. Раджабова М.Д. (2019). Основное назначение изучения студентами арабского языка в вузе. Наука и образование сегодня, (2 (37)), 66-67.